

ارث

جزوه ی پریزاد

 Email: Parizad.library@gmail.com

 Telegram: [@Parizad_Library](https://t.me/@Parizad_Library)

 Instagram: [parizad.library](https://www.instagram.com/parizad.library)

تعریف ارث	.....	صفحه ۷
موجبات ارث	.....	صفحه ۷
طبقات وراث	.....	صفحه ۹
ترتیب تقدم وارثان	.....	صفحه ۱۱
وراثت زوجین	.....	صفحه ۱۱
تعدد موجبات ارث	.....	صفحه ۱۲
ترکه بدون وارث	.....	صفحه ۱۴
زمان تحقق ارث	.....	صفحه ۱۵
استقرار مالکیت وارثان	.....	صفحه ۱۶
حقوق و دیون بر ترکه	.....	صفحه ۲۰
عدم نفوذ معامله وارثان	.....	صفحه ۲۴
تقسیم اموال غایب مفقودالاث	.....	صفحه ۲۶
مجهول بودن تاریخ فوت	.....	صفحه ۲۸
وراثت حمل	.....	صفحه ۲۱
شک در حیات حمل	.....	صفحه ۳۲
اماره ی زمان انعقاد نطفه	.....	صفحه ۳۳
تقسیم ترکه با وجود حمل	.....	صفحه ۳۳

تقسیم ترکه با وجود غایب مفقودالاثر.....	صفحه ۳۴
قتل نامشروع مورث.....	صفحه ۳۵
قتل مشروع مورث.....	صفحه ۳۹
وارث کافر.....	صفحه ۴۰
لعان.....	صفحه ۴۳
ولادت از زنا.....	صفحه ۴۴
ارث اولاد و اقوام قاتل مورث.....	صفحه ۴۵
مفهوم حجب.....	صفحه ۴۶
ضابطه حجب (قاعده اقریبت).....	صفحه ۴۸
قائم مقامی در طبقه اول.....	صفحه ۵۰
قائم مقامی در طبقه دوم و سوم.....	صفحه ۵۱
وراث بدون حاجب.....	صفحه ۵۱
حجب از بعض فرض (نقصانی).....	صفحه ۵۲
نحوه ارث بری.....	صفحه ۵۵
صاحبان فرض و قرابت.....	صفحه ۵۵
مفهوم و میزان فرض.....	صفحه ۵۶
اشخاص فرض بر و قرابت بر.....	صفحه ۵۷
ارث به قرابت.....	صفحه ۶۱
صاحبان فرض نصف.....	صفحه ۶۱

صاحبان فرض ربع.....	صفحه ۶۱
صاحبان فرض ثمن.....	صفحه ۶۲
فرض دو ثلث.....	صفحه ۶۲
فرض ثلث.....	صفحه ۶۲
فرض سدس.....	صفحه ۶۳
تقدم فرض بر ارث به قرابت / رد.....	صفحه ۶۳
ارث پدر و مادر.....	صفحه ۶۴
ارث اولاد.....	صفحه ۶۵
ارث پدر و مادر با یک دختر.....	صفحه ۶۶
ارث پدر و مادر با چند دختر.....	صفحه ۶۷
حجب اولاد از نواده.....	صفحه ۶۷
ارث نوادگان به قائم مقامی.....	صفحه ۶۸
ارث نبیرگان به قائم مقامی.....	صفحه ۶۸
ارث زوجین.....	صفحه ۶۹
عول و تعصیب (رد).....	صفحه ۶۹
حبوه.....	صفحه ۷۰
خلاصه ی سهم الارث طبقه اول.....	صفحه ۷۳
شرط توارث طبقه دوم.....	صفحه ۷۸
وارث تنها و متعدد.....	صفحه ۷۸

میراث اخوه (ابوینی، امی و ابی).....	صفحه ۷۸
تعداد اخوه ابی یا ابوینی از یک جنس	صفحه ۷۹
ارث برادر و خواهر ابی یا ابوینی.....	صفحه ۷۹
تساوی ارث برادر و خواهر امی.....	صفحه ۷۹
تقسیم ارث اخوه ابوینی و امی.....	صفحه ۸۰
ارث اجداد و جدات.....	صفحه ۸۰
ارث اجداد و کلاله.....	صفحه ۸۱
قائم مقامی اولاد اخوه.....	صفحه ۸۲
اجتماع کلاله ابوینی و ابی و امی.....	صفحه ۸۲
فرض زوج و زوجه و خویشان مادری - عول.....	صفحه ۸۳
خلاصه ی سهم الارث طبقه دوم.....	صفحه ۸۴
شرط توارث طبقه سوم.....	صفحه ۸۹
وارث تنها و متعدد.....	صفحه ۸۹
حجب خویشان ابوینی از ابی.....	صفحه ۸۹
ارث عموها و عمه های از یک سنخ.....	صفحه ۹۰
ارث عمو و عمه امی با ابوینی یا ابی.....	صفحه ۹۰
ارث خاله ها و دایی ها از یک سنخ.....	صفحه ۹۱
دایی و خاله ابوینی یا ابی یا امی.....	صفحه ۹۱
اعمام و احوال.....	صفحه ۹۲

پسر عموی ابوینی و عموی ابی.....	صفحه ۹۳
قائم مقامی اولاد، اعمام و احوال.....	صفحه ۹۳
فرض زوج و زوجه ، خویشان مادری، عول.....	صفحه ۹۴
ارث خنثی.....	صفحه ۹۴
خلاصه ی سهم الارث طبقه سوم.....	صفحه ۹۶
میراث زوج و زوجه.....	صفحه ۱۰۱
سهم زوج و زوجه.....	صفحه ۱۰۲
سهم زوجات.....	صفحه ۱۰۲
اثر زوجیت در زمان عده رجعی.....	صفحه ۱۰۲
اثر طلاق در حال مرض.....	صفحه ۱۰۳
نکاح در حال مرض متصل به مرگ.....	صفحه ۱۰۴
میراث زوج و زوجه.....	صفحه ۱۰۵
حق زوجه بر عین ابنیه و اشجار.....	صفحه ۱۰۷
رد به زوج و زوجه.....	صفحه ۱۰۸

تعریف ارث

- ارث یعنی انتقال **قهری** اموال و حقوق مالی متوفی به وارث یا وراث.

موجبات ارث

ماده ۸۶۱ ق م

موجب ارث دو امر است: **نسب** و **سبب**.

- موجبات ارث **قرابت** است که ماده ی ۱۰۳۱ هم به آن اشاره کرده است و انواع آن را **قرابت نسبی** و **قرابت سببی** دانسته است.
- **قرابت نسبی** **خویشاوندی** میان کسانی است که **پیوند خونی** با یکدیگر داشته و **نیاکان مشترک** دارند. نسب به دو نوع است:

۱. نسب طولی (خط مستقیم)

نسب طولی صعودی مثل پدر، مادر، جد، جد، هر چه بالاتر رود

نسب طولی نزولی مثل اولاد، اولاد اولاد (نوه ها)، (نتیجه ها)، هر چه پایین تر رود

۲. نسب عرضی (خط اطراف/خط افقی)

مثل خواهر یا برادر، اولاد خواهر یا برادر،

عموها و عمه ها، دایی ها و خاله ها، و اولاد آن ها

- خویشان خط اطراف در حقوق اسلامی **حواشی** نامیده می شوند. در واقع رابطه ی خونی با کسانی است که به واسطه ی **شخص ثالثی** ایجاد می شود و رابطه ی طولی وجود ندارد. آن شخص ثالث **جامع نسب** نامیده می شود. مثلا برادر یا خواهر با فرد به واسطه ی پدر یا مادر (جامع نسب) رابطه ی خونی دارند.

- **خویشان خط اطراف (حواشی)** را می توان به **سه دسته** تقسیم کرد:

۱. **ابوینی**: نسب هم از جانب پدر و هم از جانب مادر

= تنی = پدر و مادری = صلبی و بطنی

۲. **ابی**: نسب فقط از جانب پدر

= صلبی = پدری

۳. **امی**: نسب فقط از جانب مادر

= بطنی = مادری

- **قربت سببی** خویشاوندی است که حاصل **ازدواج** است

و پیوند میان زن و شوهر با یکدیگر است

و همچنین پیوند میان هر یک از آن ها با خویشان سببی همسر است.

- در میان اقارب سببی هیچ گونه رابطه و حقوق و تکالیف مالی و مادی وجود ندارد
مگر در خصوص **زن و شوهر**.

طبقات وراث

ماده ۸۶۲ ق م

اشخاصی که به موجب نسب ارث می برند سه طبقه اند:

- ۱- پدر و مادر و اولاد، و اولاد اولاد؛
- ۲- اجداد، و برادر و خواهر و اولاد آنها؛
- ۳- اعمام و عمات و احوال و خالات و اولاد آنها.

• ماده ۱۰۳۲ مکمل ماده ۸۶۲ می باشد.

ماده ۱۰۳۲ ق م

قرابت نسبی به ترتیب طبقات ذیل است:

- طبقه اول: پدر و مادر و اولاد و اولاد اولاد؛
- طبقه دوم: اجداد و برادر و خواهر و اولاد آنها؛
- طبقه سوم: اعمام و عمات و احوال و خالات و اولاد آنها.

در هر طبقه درجات قرب و بُعد قرابت نسبی به عده نسل ها در آن طبقه معین می گردد:

- مثلا در طبقه اول، قرابت پدر و مادر با اولاد در **درجه اول**
- و نسبت به اولاد اولاد در **درجه دوم** خواهد بود؛
- و هکذا در طبقه دوم، قرابت برادر و خواهر و جد و جده در **درجه اول** از طبقه دوم
- و اولاد برادر و خواهر و جد پدر در **درجه دوم** از طبقه دوم خواهد بود؛
- و در طبقه سوم، قرابت عمو و دایی و عمه و خاله در **درجه اول** از طبقه سوم
- و درجه اولاد آنها در **درجه دوم** از آن طبقه است.

- منظور از «اجداد» در بند ۲ ماده ۸۶۲، پدربزرگ و مادر بزرگ است و هر چه بالا رود.
- منظور از «اولاد آنها» در بند ۲ ماده ۸۶۲، اولاد برادر و خواهر است، نه اولاد اجداد. زیرا فرزندان جد، هما پدر یا مادر است که در طبقه نخست قرار دارد.
- منظور از «اعمام» در بند ۳ ماده ۸۶۲، عموی متوفی، عموی پدر و مادر و عموی هر یک از اجداد متوفی می باشد. و اعم است از اینکه خویشی آنان با پدر و مادر **ابوینی** باشد یا **ابی** یا **امی** تنها. و همچنین است در مورد «عمات» (عمه ها). «اخوان» (دایی ها) و «خالات» (خاله ها).
- در صورتی که میت، عمو، عمه، دایی و خاله نداشته باشد و اولادی هم از آنها موجود نباشند
ترکه متوفی به **عمو، عمه، دایی و خاله پدر و مادر متوفی** می رسد
و در صورت موجود نبودن آنان ترکه به **اولادشان** می رسد.
اگر هیچیک از اولاد آنها هم موجود نباشند،
ترکه به **عمو، عمه، دایی و خاله اجداد میت** می رسد
و در صورت موجود نبودن آنها ترکه به **اولادشان** می رسد.
- آیا تلقیح مصنوعی موجبات نسب را فراهم می سازد؟
تلقیح مصنوعی در صورتی نسب طبیعی را مشروع می سازد که از **نطفه شوهر** باشد
یا ندانسته انجام شود (**شبهه**)
و در سایر موارد اختلاف وجود دارد.

ترتیب تقدم وارثان

ماده ۸۶۳ ق م

وارثین طبقه بعد وقتی ارث می برند که از وارثین طبقه قبل کسی نباشد.

- در قرابت نسبی **نظام طبقاتی** حکومت دارد. بدین بیان که خویشان نسبی وارث به چند طبقه متمایز تقسیم می شوند و گروهی که در طبقه مقدم است بر خویشان طبقه بعد رجحان دارند. یعنی هر طبقه مانع ارث بری طبقه بعد است؛ اگر طبقه اول موجود باشد طبقه دوم ارث نمی برد و اگر طبقه دوم باشد، طبقه سوم ارث نمی برد؛ یعنی **طبقات در طول هم قرار دارند.**

وراثت زوجین

ماده ۸۶۴ ق م

از جمله اشخاصی که به موجب سبب ارث می برند هر یک از زوجین است که در حین فوت دیگری زنده باشد.

- برخلاف ظاهر ماده (یعنی عبارت «از جمله»)، «زوجیت» تنها موردی است که اشخاص به موجب سبب ارث می برند، زیرا: اولاً **ولاء عتق (بردگی)** موضوعاً منتفی است. ثانیاً با توافق نمیتوان کسی را به وراثت اضافه کرد (**ضمان جریره**) ثالثاً **حاکم** مدیر است و وارث محسوب نمی شود.

• آیا حاکم نیز جزو وراث است؟

به نظر می رسد که **ترکه بدون وارث**، به عنوان مال بدون صاحب در اختیار و ملکیت **بیت المال** باشد، ولی این امر **به معنی وراثت حاکم نیست**.
به همین جهت، کسی که وارث ندارد می تواند به **تمام ترکه** وصیت کند.

تعدد موجبات ارث

• اگر یک نفر چندین موجبه ی ارث را با هم داشته باشد تکلیف چیست؟

بر اساس ماده ۸۶۵ ق م، به جهت تمام آن موجبات ارث می برد، مگر اینکه بعضی از آنها مانع دیگری باشد که در این صورت فقط از جهت عنوان مانع می برد.

ماده ۸۶۵ ق م

اگر در شخص واحد موجبات متعدده ارث جمع شود،
به جهت تمام آن موجبات ارث می برد،
مگر اینکه بعضی از آنها مانع دیگری باشد
که در این صورت فقط از جهت عنوان مانع می برد.

• حکم ماده ۸۶۵ مبین **اصل عدم تداخل اسباب** یا «**جمع اسباب**» است. بدین معنا که هرگاه جمع دو یا چند سبب در اجرای قواعد ارث فراهم آید، هر سبب نفوذ ویژه خود را دارد.

• اجتماع دو سبب ممکن است **نسبی با سببی** باشد مثل دختر عمومی همسر متوفی یا هر **دو سبب نسبی** باشد مثل این که شخصی هم عمومی متوفی باشد و هم دایی او.

- متوفی پدر، مادر و یک دختر دارد. ارث چگونه تقسیم می شود؟
چون دختر تنها است (یعنی متوفی پسر نداشته است) دختر فرض بر است
و فرض او یک دوم $\frac{1}{2}$ می باشد.

پدر به خاطر وجود فرزند برای متوفی فرض بر بوده و فرض او یک ششم $\frac{1}{6}$ می باشد
مادر فرض بر است

و به علت وجود فرزند برای متوفی فرض ادنی (پایین) را که یک ششم $\frac{1}{6}$ می باشد می برد.
فرض ها را جمع می کنیم:

$$\frac{1}{2} + \frac{1}{6} + \frac{1}{6} = \frac{3}{6} + \frac{1}{6} + \frac{1}{6} = \frac{5}{6}$$

حال $\frac{5}{6}$ را از واحد یک کم می کنیم تا باقیمانده ترکیه به دست آید:

$$1 - \frac{5}{6} = \frac{6}{6} - \frac{5}{6} = \frac{1}{6}$$

یک ششم $\frac{1}{6}$ از ترکیه باقی ماند که باید به وراثت رد شود.

برای تسهیم به نسبت در این مثال فرض دختر $\frac{1}{2}$ ، پدر $\frac{1}{6}$ و مادر $\frac{1}{6}$ را هم مخرج می کنیم.

$$\text{می شود: } \frac{1}{6} \text{ و } \frac{1}{6} \text{ و } \frac{3}{6}$$

جمع صورت ها $3+1+1=5$ می باشد.

باید یک ششم $\frac{1}{6}$ باقیمانده را ۵ قسمت نموده،

۳ قسمت به دختر (به صورت کسره های هم مخرج توجه شود)،

یک قسمت به پدر و یک قسمت به مادر می دهیم.

خلاصه ی سهم الارث طبقه اول

- در موارد زیر مد نظر داشته باشید که هرگاه در طبقه اول **نقصی** ایجاد شود نقص بر **دختر** یا **دخترها** وارد می شود.

۱. وارث **فقط پدر** است:

پدر تمام ترکه را ارث می برد.

۲. وارث **فقط مادر** است:

مادر تمام ترکه را ارث می برد.

۳. وارث **فقط یک فرزند** است:

فرزند تمام ترکه را ارث می برد.

۴. وارثان **پدر + مادر** هستند.

مادر حاجب دارد: مادر **یک ششم** $\frac{1}{6}$ ارث می برد. مابقی (پنج ششم $\frac{5}{6}$) به قرابت به پدر می رسد.

مادر حاجب ندارد: مادر **یک سوم** $\frac{1}{3}$ ارث می برد. مابقی (دو سوم $\frac{2}{3}$) به قرابت به پدر می رسد.

۵. وارثان **پدر + یک دختر** هستند.

سهم پدر **یک ششم** $\frac{1}{6}$ است.

سهم دختر سه ششم $\frac{3}{6}$ است.

مابقی (دو ششم $\frac{2}{6}$) به وراثت رد می شود.

۶. وارثان مادر + یک دختر هستند.

سهم مادر یک ششم $\frac{1}{6}$ است.

سهم دختر سه ششم $\frac{3}{6}$ است.

مابقی (دو ششم $\frac{2}{6}$) به وراثت رد می شود.

۷. وارثان پدر + مادر + یک دختر هستند.

سهم پدر یک ششم $\frac{1}{6}$ است.

سهم مادر یک ششم $\frac{1}{6}$ است.

سهم دختر سه ششم $\frac{3}{6}$ است.

مابقی (یک ششم $\frac{1}{6}$) به وراثت رد می شود.

منتها: اگر مادر حاجب داشته باشد یک ششم $\frac{1}{6}$ باقیمانده به او رد نمی شود.

ولی اگر مادر حاجب نداشته باشد یک ششم $\frac{1}{6}$ باقیمانده به او رد می شود.

۸. وارثان پدر + چند دختر هستند.

سهم پدر یک ششم $\frac{1}{6}$ است.

سهم دختران چهار ششم $\frac{4}{6}$ است که به تساوی تقسیم می کنند.

مابقی (یک ششم $\frac{1}{6}$) به وراثت رد می شود.

۹. وارثان مادر + چند دختر هستند.

سهم مادر یک ششم $\frac{1}{6}$ است.

سهم دختران چهار ششم $\frac{4}{6}$ است که به تساوی تقسیم می کنند.

مابقی (یک ششم $\frac{1}{6}$) به وراثت رد می شود.

۱۰. وارثان پدر + مادر + چند دختر هستند.

سهم پدر یک ششم $\frac{1}{6}$ است.

سهم مادر یک ششم $\frac{1}{6}$ است.

سهم دختران چهار ششم $\frac{4}{6}$ است که به تساوی تقسیم می کنند.

۱۱. وارثان پدر + پسر + دختر هستند.

سهم پدر یک ششم $\frac{1}{6}$ است.

مابقی (پنج ششم $\frac{5}{6}$) به پسر و دختر می رسد: پسر دو برابر دختر

۱۲. وارثان مادر + پسر + دختر هستند.

سهم مادر یک ششم $\frac{1}{6}$ است.

مابقی (پنج ششم $\frac{5}{6}$) به پسر و دختر می رسد: پسر دو برابر دختر